

DEPARTE
DE TRUNCHI

Andrew Solomon s-a născut în 1963. Și-a făcut studiile la Yale și Cambridge. Trăiește la New York și Londra. Este doctor în psihologie și scrie literatură de factură politică, culturală, psihologică și de ficțiune. Apare în mod regulat – cu o largă și diversificată sferă de subiecte despre depresie, artiștii sovietici, renașterea culturală afgană, politica libiană și altele – în *New Yorker*, *New York Times Magazine*, *Artforum*, *Travel and Leisure* și în alte publicații. Cartea sa *The Noonday Demon: An Anatomy of Depression* (*Demonul amiezii: O anatomie a depresiei*, Humanitas, 2014) a câștigat în 2001 Premiul Național al Cărții, iar în 2002 a figurat printre finalistele pentru Premiul Pulitzer, fiind inclusă în lista publicației *The Times* a celor mai bune o sută de cărți ale deceniului.

Opera: *The Irony Tower: Soviet Artists in a Time of Glasnost*, Alfred A. Knopf, New York, 1991; *A Stone Boat*, Faber & Faber, New York, 1994; *The Noonday Demon: An Anatomy of Depression*, Scribner, New York, 2001; *Far from the Tree: Parents, Children, and the Search for Identity*, Scribner, New York, 2012.

ANDREW SOLOMON

DEPARTE
DE TRUNCHI

Douăsprezece feluri de dragoste
Părinți, copii și căutarea identității

Traducere din engleză de
Ioana Miruna Voiculescu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

*lui John,
de dragul diferenței căruia
aș renunța cu dragă inimă la toată uniformitatea din lume*

Imperfecțiunea e paradisul nostru.
Să nu uităm, în toată amărăciunea, că încântarea,
De vreme ce imperfecțiunea e-atât de vie-n noi,
Stă-n cuvinte stâlcite și-n sunete îndărătnice.

Wallace Stevens, *Poems of Our Climate*

Sumar

I. Fiu	11
II. Surd.	57
III. Pitici	120
IV. Sindromul Down	171
V. Autism.	220
VI. Schizofrenie	290
VII. Dizabilitate	346
VIII. Copii-minune	393
IX. Viol	460
X. Delict.	514
XI. Transgen	573
XII. Tată	647
Mulțumiri	673
Note	679
Bibliografie	801
Credite citate	876
Indice	877

I

Fiu

Nu există reproducere. Când doi oameni se hotărăsc să aibă un copil, ceea ce fac împreună este să producă un copil, iar utilizarea frecventă a cuvântului „reproducere“ pentru a descrie această activitate, sugerând că totul se reduce la împletirea celor doi, este, în cel mai bun caz, un eufemism merit să-i consoleze pe potențialii părinți înainte să se pomenească depășiți de situație. Deseori, în fanteziile subconștientului nostru despre cât de minunat ar fi să concepem un copil, ne place de fapt să ne închipuim pe noi înșine trăind veșnic, și nu pe cineva cu o personalitate distinctă de a noastră. După ce ne-am imaginat acest marș înainte al propriilor gene egoiste, mulți dintre noi nu suntem pregătiți să avem copii cu nevoi neobișnuite. Rolul de părinte ne catapultează brusc într-o relație permanentă cu un străin, iar cu cât străinul ne este mai nefamiliar, cu atât mai puternic e izul de negativitate. Depindem de garanția înscrisă pe fețele copiilor noștri că nu vom muri. Copiii care prin trăsătura lor definitorie anulează această fantezie a nemuririi sunt în mod deosebit o insultă; suntem nevoiți să-i iubim pentru ceea ce sunt, nu pentru ceea ce e mai bun în noi reflectat în ei, și asta ne vine mult mai greu. A-ți iubi copiii este un exercițiu de imaginație.

Și totuși, în societățile moderne și-n cele străvechi deopotrivă, sângele apă nu se face. Nu există satisfacție mai mare decât succesul și devotamentul copiilor noștri, și puține sunt necazurile mai mari decât eșecul sau respingerea filială. Copiii noștri nu sunt noi înșine: sunt purtători de gene atavice și caractere recesive și sunt supuși încă de la început unor stimuli din mediu pe care nu-i putem controla. Și totuși, suntem copiii noștri; realitatea condiției de părinte nu-i părăsește nici o clipă pe cei care au înfruntat cu vitejie această metamorfoză. Psihanalistul D.W. Winnicott spunea la un moment dat: „Nu există bebeluși – adică dacă te apuci să descrii un bebeluș, vei descoperi că descrii un *bebeluș și pe încă cineva*. Un bebeluș nu poate exista de unul singur, ci face eminentamente parte dintr-o relație.“* În măsura

* Pentru a nu îngreuna lectura, ediția engleză a grupat notele autorului la sfârșitul volumului, cu indicarea paginii din carte la care se raportează fiecare. Traducerea a urmat sugestia originalului, adăugând câte un asterisc în locurile din text

în care copiii ne seamănă, sunt cei mai dragi admiratori ai noștri, iar în măsura în care nu ne seamănă se pot dovedi cei mai vehemenți critici ai noștri. De la început, îi îndemnăm să ne imite și tânjim după ceea ce ar putea fi cel mai mare compliment în viață: ca ei să aleagă să trăiască conform sistemului nostru de valori. Deși mulți dintre noi ne mândrim cu cât suntem de diferiți față de părinții noștri, ne întristează nespun cât de diferiți sunt copiii noștri față de noi înșine.

Din cauză că identitatea se transmite de la o generație la alta, majoritatea copiilor au cel puțin câteva trăsături în comun cu părinții lor. E vorba despre identitățile *verticale*. Atributele și valorile sunt transmise de părinți copiilor de-a lungul generațiilor nu numai prin lanțurile ADN-ului, ci și prin împărtășirea aceluiași norme culturale. Etnia, de exemplu, constituie o astfel de identitate verticală. Copiii de culoare se nasc în general din părinți de culoare; pigmentul pielii ca factor genetic se transmite de-a lungul generațiilor împreună cu o imagine despre sine ca persoană de culoare, chiar dacă respectiva imagine poate face obiectul schimbării generaționale. De cele mai multe ori, limba este tot o identitate verticală, din moment ce majoritatea vorbitorilor de greacă își vor învăța copiii să vorbească limba greacă, indiferent dacă aceștia o vor vorbi diferit de părinți sau vor vorbi altă limbă în majoritatea timpului. Religia constituie o identitate moderat verticală: părinții catolici tind să-și crească copiii în credința catolică, chiar dacă aceștia pot să și-o piardă ulterior sau să se convertească la altă credință. Naționalitatea este și ea verticală, cu excepția cazului imigranților. Părul blond și miopia se transmit deseori de la părinte la copil, dar în cele mai multe cazuri nu constituie o bază suficient de solidă pentru a deveni identitate – părul blond pentru că nu are prea mare importanță, iar miopia pentru că se poate corecta ușor.

Se întâmplă de multe ori însă ca o persoană să aibă o caracteristică în-născută sau dobândită care le e străină părinților săi și, prin urmare, să fie nevoită să-și obțină identitatea de la un grup de oameni la fel ca el sau ea. Aceasta este o identitate *orizontală*. Identitățile orizontale se pot articula în jurul unor gene recesive, mutații aleatorii, influențe prenatale sau valori și preferințe pe care copilul nu le împărtășește cu genitorii săi. Să fii gay este o identitate orizontală; majoritatea puștilor gay se nasc din părinți heterosexuali și, deși sexualitatea nu le este determinată de colegii lor de grup, vor învăța identitatea gay observând și participând la o subcultură aflată în afara familiei. Dizabilitatea fizică tinde să fie la rândul ei orizontală, la fel și geniul. Și psihopatia este deseori orizontală; majoritatea infractorilor nu sunt crescuți de mafioți și trebuie să-și inventeze singuri stratagemele. La fel stau lucrurile și în cazul afecțiunilor precum autismul și dizabilitatea mintală. Un copil conceput în urma unui viol se va confrunta cu probleme

la care se referă notele, pentru a facilita întru câtva consultarea lor de către cititorul interesat (n.ed.).

emoționale pe care mama nu le poate cunoaște, deși ele provin direct din trauma ei.

În 1993, *New York Times* mi-a încredințat sarcina de a scrie despre cultura Surzilor¹. Porneam de la premisa că surditatea nu este altceva decât un deficit.* În lunile care au urmat, m-am pomenit din ce în ce mai atras de lumea Surzilor. Cei mai mulți copii surzi se nasc din părinți care aud, iar acești părinți de multe ori pun pe primul loc integrarea copilului în lumea celor care aud, investind o cantitate enormă de energie în emisia verbală și labiolectură. Făcând acest lucru, părinții ignoră uneori celelalte aspecte ale educației copiilor lor. În timp ce unele persoane surde au talent la labiolectură și se pot exprima verbal în mod inteligibil, alții n-au această abilitate, iar anii trec și ei petrec ore nesfârșite cu audiologi și logopezi în loc să învețe istorie, matematică și filozofie. Mulți dintre ei află despre identitatea de Surd în adolescență, lucru care vine ca o mare eliberare. Încep să trăiască într-o lume care valorizează limbajul mimico-gestual² ca limbă și reușesc să se descopere. Unii părinți acceptă această evoluție radicală, alții luptă împotriva ei.

Întreaga situație mi s-a părut izbitor de familiară pentru că sunt gay. Persoanele gay cresc de cele mai multe ori sub autoritatea părinților lor heterosexuali, care consideră că acestora le-ar fi mult mai bine dacă ar fi heterosexuali și chiar îi chinuiesc obligându-i să intre în rând. Ei își descoperă identitatea gay în adolescență sau mai târziu, lucru resimțit ca o mare ușurare. Când am început să scriu despre surzi, implantul cohlear, capabil să redea o imitație de auz, era încă o inovație recentă. Inventatorii lui îl anunțau cu tam-tam drept remediul miraculos* al unui defect îngrozitor, în timp ce comunitatea Surzilor îl prezenta depreciativ, ca pe un atac de tip genocid asupra unei comunități pline de vitalitate. Între timp, ambele tabere și-au temperat discursul, dar subiectul rămâne complicat, dat fiind că cele mai eficiente implanturi cohleare sunt cele introduse chirurgical la o vârstă fragedă – ideal, la sugari –, astfel că decizia este deseori luată de părinți înainte ca copilul să poată avea sau exprima o opinie în cunoștință de cauză.* Urmărind această dezbatere, am știut că, dacă ar fi existat posibilitatea, părinții mei ar fi consimțit bucuroși ca, la o vârstă fragedă, să mi se aplice și mie o procedură asemănătoare care să mă facă heterosexual. N-am nici un dubiu că dacă opțiunea ar deveni disponibilă acum, acest lucru ar avea potențialul de a șterge de pe fața pământului cea mai mare parte a comunității

1. În original *Deaf culture*, cuvântul *deaf* („surd”) este scris cu majusculă pentru a semnala că este vorba de o comunitate aparte, care se definește prin istorie, cultură și instituții proprii, și nu printr-o dizabilitate (n.tr.).

2. În original, *Sign*, din nou scris cu majusculă pentru a arăta că este vorba de o limbă în sine, a unei comunități de sine stătătoare. Am tradus *Sign* ca „limbaj mimico-gestual”, denumirea oficială în limba română a ceea ce în limbaj familiar numim „limbajul semnelor”. Cele două denumiri vor fi folosite alternativ în funcție de context (n.tr.).

gay. Mă întristează ideea unui astfel de pericol, însă, cunoscând din ce în ce mai în profunzime cultura Surzilor, am înțeles că atitudinile pe care le puneam pe seama ignoranței în cazul părinților mei nu erau departe de reacția mea cea mai probabilă în cazul în care aș fi avut un copil surd. Primul meu impuls ar fi fost să fac tot ce-mi stă în putință ca să îndrept anomalia.

Și apoi, o prietenă a născut o fetiță cu nanism. S-a întrebat dacă ar trebui s-o învețe să se considere la fel ca ceilalți, doar mai scundă; dacă ar trebui să se asigure că fetița crește înconjurată de modele de alți oameni cu nanism; sau dacă ar trebui să se informeze asupra alungirii chirurgicale a membrelor. Ascultându-i dilemele, am văzut un model cunoscut. Fusesem uimit să descopăr că am lucruri în comun cu persoanele surde, iar acum mă identificam cu o persoană cu nanism; m-am întrebat pe cine voi mai întâlni și descoperi că e gata să se alăture veselului nostru grup. M-am gândit că dacă identitatea gay se poate dezvolta din homosexualitate, considerată o boală, iar identitatea de persoană surdă se poate dezvolta din surditate, considerată o boală, și dacă identitatea de persoană cu nanism se poate naște dintr-o aparentă dizabilitate, atunci există probabil multe alte categorii în această zonă interstițială. Această intuiție m-a radicalizat. Dintotdeauna îmi imaginam că fac parte dintr-o minoritate relativ mică, iar acum îmi dădeam brusc seama că de fapt aveam o mulțime de tovarăși. Diferența ne unește. Deși fiecare dintre aceste experiențe îi poate izola pe cei afectați, împreună ei formează o mulțime de milioane de oameni uniți la un nivel profund de lupta lor. Excepționalul este pretutindeni; să fii într-un totu tipic este o stare rară și însingurată.

La fel cum părinții mei n-au înțeles cine eram, probabil că nici alți părinți nu-și înțeleg copiii în mod constant. Mulți părinți resimt identitatea orizontală a copilului lor ca pe un afront. Faptul că un copil este în mod semnificativ diferit de ceilalți membri ai familiei necesită cunoștințe, competență și acțiuni pe care o mamă și un tată tipic nu sunt pregătiți să le ofere, cel puțin inițial. Copilul e în mod evident diferit și de majoritatea celor de vârsta lui și, prin urmare, mai puțin înțeles sau acceptat. Tații abuzivi își abuzează mai puțin copiii care le seamănă fizic; dacă te-ai născut dintr-un bătăuș, roagă-te să ai trăsăturile lui.* În timp ce familiile tind să consolideze identitățile verticale începând cu vârsta cea mai fragedă, multe se vor împotrivi celor orizontale. Identitățile verticale sunt de obicei respectate ca identități; cele orizontale sunt deseori tratate ca defecte.

S-ar putea susține că, în prezent, negrii sunt dezavantajați din multe motive în Statele Unite ale Americii și în Marea Britanie, dar sunt puține cercetările despre cum s-ar putea modifica expresia genetică astfel încât următoarea generație de copii cu părinți negri să iasă cu părul drept și blond și cu tenul alb ca laptele. În America zilelor noastre, e greu uneori să fii asiatic, evreu sau femeie, dar nimeni nu sugerează că asiaticii, evreii și femeile ar fi caraghioși să nu se transforme în bărbați albi creștini, dacă s-ar putea. Multe identități verticale îi deranjează pe cei mai mulți, și totuși nu încercăm să le omogenizăm. Fără îndoială, dezavantajele de a fi gay nu le depășesc pe

cele asociate acestor identități verticale, cu deosebirea că majoritatea părinților încearcă din răspuțeri să-și transforme copiii din homosexuali în heterosexuali. Trupurile anormale îi înspăimântă de obicei mai tare pe cei din jur decât pe posesorii lor, cu toate acestea părinții se grăbesc să normalizeze trăsăturile fizice excepționale, deseori plătind un preț psihic ridicat atât ei, cât și copiii lor. Uneori, eticheta de minte bolnavă în cazul unui copil – fie că e vorba de autism, dizabilități mintale sau transgenism – reflectă disconfortul pe care mintea respectivă li-l creează părinților mai degrabă decât copilului. Multe lucruri se corectează, deși mai bine ar fi lăsate așa cum sunt.

„Defect“ e un cuvânt pe care discursul progresist (*liberal*) îl consideră de multă vreme prea încărcat de conotații negative, însă termenii medicali cu care a fost înlocuit – *boală, sindrom, afecțiune* – sunt aproape la fel de peiorativi în discreția lor. Deseori folosim cuvântul „boală“ când vrem să discredităm un mod de viață, iar „identitate“ când vrem să-l validăm. E o dihotomie falsă. Conform interpretării Copenhaga din fizică, energia/materia se comportă uneori ca o undă, iar alteori ca o particulă, sugerând astfel că este și una, și alta și demonstrând că limitările umane nu ne permit să le vedem pe amândouă în același timp. Paul Dirac, laureat al Premiului Nobel pentru fizică, a demonstrat că lumina ni se arată ca particulă dacă punem o întrebare de tip particulă, și ca undă dacă punem o întrebare de tip undă. Și problema sinelui comportă o dualitate similară.* De multe ori e vorba de o boală și de o identitate în același timp, dar n-o vedem pe una decât când o obturăm pe cealaltă. Politica identității respinge ideea de boală, în timp ce medicina nedreptățește aspectul identității. Ambele au de pierdut din cauza îngustimii.

Fizicienii își fac anumite idei înțelegând energia ca undă, și altele înțelegând-o ca particulă, iar la final folosesc mecanica cuantică pentru a împăca informațiile astfel obținute. În mod similar, trebuie să examinăm „boala“ și „identitatea“, să înțelegem că observația se va face într-un domeniu sau în celălalt și să inventăm o mecanică sincretică. Avem nevoie de un vocabular în care cele două concepte nu sunt opuse, ci aspecte compatibile ale unei stări. Problema este să schimbăm felul în care stabilim valoarea indivizilor și a vieților, să tindem spre o abordare mai ecumenică a noțiunii de „sănătos“. Ludwig Wittgenstein spunea: „Tot ceea ce știu este ceea ce pot exprima prin cuvinte.“* Lipsa cuvintelor înseamnă lipsa intimității; aceste experiențe tânjesc după expresie.

Copiii pe care-i descriu aici au afecțiuni orizontale care le sunt străine părinților lor. Sunt copii surzi sau cu nanism; au sindromul Down, autism, schizofrenie sau dizabilități grave multiple; sunt copii-minune; sunt oameni concepuți în urma unui viol sau care comit fărădelegi; sunt transsexuali. Vechiul proverb spune că așchia nu sare departe de trunchi, în sensul că copilul va semăna cu părinții săi; acești copii sunt așchii care au căzut în altă parte – poate la câteva trunchiuri mai încolo sau chiar la celălalt capăt al lumii.* Cu toate astea, multe familii învață să tolereze, să accepte și, în final, să se bucure de acești copii care nu sunt ceea ce și-au imaginat părinții lor

la început că vor fi. Acest proces de transformare este deseori ușurat și uneori încurcat de politica identității și de progresul medical – ambele ajungând astăzi să pătrundă în casele și familiile oamenilor la un nivel de neconceput chiar și acum douăzeci de ani.

Toți copiii sunt motiv de teamă pentru părinții lor; situațiile dramatice nu sunt decât variațiuni pe o temă obișnuită. Așa cum învățăm despre proprietățile unui medicament studiindu-i efectul la doze extrem de mari sau cum testăm durabilitatea unui material de construcție expunându-l la temperaturi extreme, de neîntâlnit pe pământ, tot așa putem înțelege și fenomenul universal al diferenței în interiorul familiilor analizând aceste cazuri extreme. Faptul de a avea copii excepționali accentuează tendințele deja existente ale părinților; cei care ar fi fost părinți proști devin părinți groaznici, iar cei care ar fi fost părinți buni devin deseori părinți extraordinari. Adopt aici o perspectivă opusă celei a lui Tolstoi și cred că toate familiile nefericite care-și resping copiii ce se dovedesc diferiți sunt la fel, iar cele fericite care încearcă să-i accepte sunt fericite în mai multe feluri.*

Dat fiind că părinților potențiali li se oferă din ce în ce mai multe opțiuni de a nu avea copii care constituie o provocare orizontală, experiențele celor care au astfel de copii sunt esențiale pentru felul în care înțelegem diferența. Primele reacții și interacțiuni ale părinților cu un copil determină felul în care copilul respectiv se va vedea pe sine mai târziu. De asemenea, părinții respectivi ies profund schimbați din aceste experiențe. Dacă ai un copil cu o dizabilitate, vei fi mereu părintele unui copil cu dizabilități; este unul dintre lucrurile de bază care te definesc, esențial pentru felul în care te percep și te citesc ceilalți. Acești părinți tind să privească anormalitatea ca pe o boală până când obișnuința și dragostea îi învață să facă față acestei noi și ciudate realități – adesea cu ajutorul vocabularului identității. Intimitatea cu diferența stimulează acomodarea la ea.

A vorbi pe larg despre fericirea dobândită de acești părinți e un lucru vital pentru susținerea acelor identități susceptibile azi de a fi supuse eradicării. Regăsim în relatările lor o modalitate prin care toți ne putem extinde definițiile familiei umane. E important să știm cum resimt autismul persoanele autiste sau cum resimt nanismul persoanele cu nanism. A ne accepta așa cum suntem reprezintă un ideal, însă fără acceptarea familiei și a societății nu putem face față nedreptăților constante la care sunt supuse multe grupuri de identitate orizontală și nu putem face reformele potrivite. Trăim vremuri de xenofobie, în care legislații susținute de majoritatea parlamentarilor abrogă drepturile femeilor, ale persoanelor LGBT¹, ale imigranților ilegali și ale săracilor. În ciuda acestei crize a empatiei, compasiunea se

1. LGBT, inițialele cuvintelor „*lesbian gay bisexual transgender*“, reprezintă colectivitatea lesbiană homosexuală (*gay*) bisexuală transgen, termenul fiind adoptat și folosit oficial de organizațiile care militează în favoarea diversității identității sexuale încă din anii '90 (n.tr.).

dezvoltă cel mai bine acasă, în familie, iar majoritatea părinților cu care am vorbit își iubesc copiii în ciuda diferenței. A înțelege cum au reușit să găndească senin despre propriii copii ne-ar putea motiva și învăța pe noi, restul, cum să facem același lucru. A privi adânc în ochii copilului tău, a te vedea în ei și pe tine, și ceva cu totul străin și apoi a dezvolta afecțiune și devotament față de fiecare trăsătură a sa înseamnă a reuși să te abandonezi fără să uiți de tine, și asta presupune condiția de părinte. E uimitor cât de frecvent devine realitate această reciprocitate – cât de des părinți care credeau că n-ar putea îngriji un copil excepțional descoperă că pot s-o face. Predispoziția către dragoste a părintelui învinge în cele mai cumplite circumstanțe. Există mai multă imaginație pe lume decât ne putem închipui.

În copilărie, am fost dislexic; de fapt, sunt și azi. În continuare nu pot scrie de mână fără să mă concentrez când trasez fiecare literă, și chiar dacă mă concentrez, unele litere tot nu-mi ies cum trebuie sau le omit. Mama, care a observat devreme dislexia mea, a început să mă învețe să citesc când aveam doi ani. Am petrecut lungi după-amiezi pe genunchii ei, învățând să pronunț cuvintele, antrenându-mă ca un sportiv olimpic la fonetică; exersam literele ca și cum n-ar fi existat pe lume forme mai frumoase decât ele. Ca să-mi capteze atenția, mama mi-a dat un caiet cu coperte moi de fetru galben, pe care erau brodați Ursulețul Winnie Puh și Tigrișor; ne-am făcut cartonașe și jucam jocuri cu ele în mașină. Eram fericit că-mi acordă atenție, iar mama știa să facă lecțiile distractive, ca și cum ar fi fost cel mai grozav puzzle din lume, un joc doar de noi știut. La șase ani, părinții au încercat să mă înscrie la 11 școli din New York City și toate m-au respins pe motiv că nu voi putea învăța niciodată să citesc și să scriu. Un an mai târziu, am fost înscris la o școală al cărei director a acceptat de voie, de nevoie că abilitățile mele de lectură sunt mai presus de scorurile la teste care spuneau că nu voi învăța să citesc niciodată. Modelul succesului perpetuu era la mare preț la noi în casă, iar această victorie timpurie împotriva dislexiei a fost constructivă: cu răbdare, dragoste, inteligență și voință reușiserăm să învingem o anomalie neurologică. Din păcate, a pregătit și terenul pentru luptele de mai târziu dintre noi, în sensul că era greu de crezut că nu putem contracara semnele subtile, dar crescânde ale altei așa-zise anomalii: faptul că eram homosexual.

Sunt întrebat când am aflat că sunt gay, și mă întreb care e miza faptului de a ști acest lucru. Mi-a luat ceva timp să-mi conștientizez dorințele sexuale. Înțelegerea faptului că-mi doream ceva exotic și diferit față de ce-și dorea majoritatea am avut-o atât de devreme, încât nu-mi amintesc perioada de dinaintea ei. Studii recente au arătat că, încă de la vârsta de doi ani, băieților care urmează să devină homosexuali nu le plac anumite jocuri de tip încăierare; la vârsta de șase ani deja, cei mai mulți dintre ei vor avea comportamente atipice pentru sexul masculin.* Fiindcă am înțeles devreme că multe dintre impulsurile mele erau nemasculine, m-am lansat în noi și noi acțiuni de inventare de sine. În clasa întâi, când am fost întrebați care este mâncarea

noastră preferată și toată lumea a răspuns înghețată sau hamburgeri sau pâine prăjită cu ou, eu am spus cu mândrie *ekmek kataif* cu *kaymak*, desert pe care obișnuiam să-l comand la un restaurant armenesc de pe East 27th Street. N-am făcut niciodată schimb de cartonașe cu jucători de baseball, dar am povestit librettele operelor în autobuzul școlii. Nici unul dintre aceste lucruri n-a făcut să fiu îndrăgit.

Acasă eram iubit, dar eram corectat. Când aveam șapte ani, mama, fratele meu și cu mine am fost la magazinul *Indian Walk Shoes*, și, la ieșire, vânzătorul ne-a întrebat ce culoare am vrea să aibă baloanele. Fratele meu a cerut unul roșu, eu, unul roz. Mama m-a contrazis spunând că nu vreau un balon roz amintindu-mi că mie cel mai mult îmi place albastrul.* Eu am insistat că vreau un balon roz, însă sub privirea ei severă l-am luat pe cel albastru. Faptul că într-adevăr culoarea mea preferată e albastrul, dar sunt totuși gay demonstrează atât influența pe care a avut-o mama asupra mea, cât și limitele ei. La un moment dat mi-a spus: „Când erai mic, nu-ți plăcea să faci ce le plăcea să facă celorlalți copii și te-am încurajat să fii tu însuși.“ După care a adăugat, doar pe jumătate ironică: „Uneori mă gândesc că am lăsat lucrurile să meargă prea departe.“ Eu m-am gândit uneori că nu le-a lăsat să meargă suficient de departe. Dar felul, fără îndoială ambivalent, în care mi-a încurajat individualitatea mi-a influențat în mod definitiv viața.

Noua mea școală avea idei destul de liberale și se voia integrată – ceea ce însemna că în clasă aveam câțiva copii negri și hispanici cu burse, majoritatea socializând doar între ei. În primul meu an acolo, Debbie Camacho și-a sărbătorit ziua de naștere în Harlem, iar părinții ei, neobișnuiți cu specificul școlilor private din New York, au planificat petrecerea în același weekend cu petrecerea de *homecoming*¹ a școlii. Mama m-a întrebat cum m-aș simți eu dacă n-ar veni nimeni la ziua mea de naștere și a insistat să mă duc. Mă îndoiesc că mulți dintre copiii din clasa mea ar fi venit la petrecere chiar și dacă n-ar fi avut o scuză așa de bună la îndemână, dar, un lucru e cert, numai doi copii albi din 40 câți eram în clasă s-au dus. Sincer, a fost o experiență înspăimântătoare. Verișoarele sărbătoritei au încercat să mă facă să dansez; toată lumea vorbea spaniolă; s-au servit mâncăruri prăjite necunoscute mie; iar eu am sfârșit prin a avea un soi de atac de panică și m-am întors acasă plângând.

N-am făcut nici o paralelă între faptul că toată lumea a evitat petrecerea lui Debbie și propria mea lipsă de popularitate, nici măcar atunci când, după câteva luni, Bobby Finkel și-a sărbătorit ziua de naștere și a invitat pe toată lumea din clasă, mai puțin pe mine. Mama a sunat-o pe mama lui în ideea că era o greșeală; doamna Finkel i-a spus că fiul ei nu mă place și nu voia să vin la petrecere. În ziua petrecerii, mama a venit și m-a luat de la școală și

1. *Homecoming*, literal „întoarcerea acasă“, se referă la revenirea în vizită a absolvenților unei instituții de învățământ din Statele Unite ale Americii și la festivitățile organizate cu această ocazie (de obicei, în licee, facultăți) (n.tr.).

m-a dus la grădina zoologică, iar apoi am mâncat o înghețată cu sos de ciocolată și frișcă la *Old-Fashioned Mr Jennings*. Nu-mi pot imagina decât retrospectiv cât de rănită s-a simțit mama pentru mine – mai rănită decât am fost eu sau decât eram gata să recunosc că sunt. Atunci nu mi-am dat seama că tandrețea ei era o încercare de a compensa insultele lumii. Când mă gândesc la disconfortul provocat părinților de homosexualitatea mea, înțeleg cât de vulnerabilă o făceau pe ea vulnerabilitățile mele și cât de mult își dorea să preîntâmpine tristețea mea asigurându-mă că ne putem distra de minune chiar și numai noi doi. Faptul că mi-a interzis să iau balonul roz trebuie înțeles parțial ca un gest protector.

Mă bucur că mama m-a forțat să mă duc la petrecerea de ziua lui Debbie Camacho – cred că a fost decizia corectă și că, deși la vremea aceea n-am înțeles, ea a marcat începutul unei atitudini de toleranță care mi-a permis să mă suport și să-mi găsec fericirea ca adult. E tentant să mă înfățișez pe mine și familia mea drept promotori ai excepționalismului progresist, dar nu e cazul. În școala generală, l-am tachinat pe un elev afro-american susținând că seamănă cu poza din cartea de științe sociale în care apărea un copil dintr-un trib african, într-o colibă rotundă. Nu mi s-a părut nimic rasist; mi s-a părut amuzant și vag adevărat. După ce-am crescut, mi-am amintit de gestul meu cu profund regret, iar când persoana respectivă m-a găsit pe Facebook, n-am știut cum să-mi mai cer iertare. I-am spus că singura mea scuză este că nu-mi era ușor la școală ca puști gay și că am transformat prejudecățile la care eram eu însumi expus în prejudecăți față de alții. Mi-a acceptat scuzele și a menționat că și el e gay; faptul că supraviețuise unei situații în care acționau ambele tipuri de discriminare m-a impresionat profund.

În mediul incert din școala generală mă poticneam, însă acasă, unde prejudecățile nu căpătau niciodată accente de cruzime, lipsurile mele mai greu de educat erau minimalizate, iar micile mele ciudățenii erau suportate cu indulgență în majoritatea lor. La zece ani, am făcut o pasiune pentru minusculul principat Lichtenstein. Un an mai târziu, tata ne-a luat cu el într-o călătorie de afaceri la Zürich, iar într-una din dimineți mama ne-a anunțat că organizase o excursie cu mașina pentru noi toți la Vaduz, capitala Lichtensteinului. Îmi amintesc cât de entuziasmat am fost că întreaga familie urma să facă ceva care în mod evident era dorința mea și numai a mea. Privind retrospectiv, pasiunea mea pentru Liechtenstein pare ciudată, dar aceeași mamă care mi-a interzis să iau balonul roz se gândise și organizase întreaga zi: prânzul într-o cafenea frumoasă, un tur al muzeului de artă, o vizită la imprimăria unde se făceau timbrele poștale speciale ale țării. Deși n-am simțit mereu aprobare, întotdeauna am simțit că mi se recunosc dreptul și libertatea de a-mi urma excentricitatea. Existau însă limite, iar baloanele roz depășeau aceste limite. Regula în familia noastră era să fim interesați de alteritate, dar la adăpostul unui pact de uniformitate. Eu nu mai voiam să fiu un simplu observator al lumii largi, ci voiam să-i încerc pe pielea mea lărgimea: să mă scufund după perle, să învăț pe dinafară Shakespeare, să

depășesc bariera sunetului, să învăț să tricotez. Dintr-un anumit unghi, dorința de a mă transforma poate fi înțeleasă ca o încercare de a mă descătușa de un mod indezirabil de a fi. Din altul, era un gest adresat eului meu profund, un moment de cotitură pentru dezvoltarea mea ulterioară.

Chiar și la grădiniță, mi-am petrecut pauzele stând de vorbă cu educatoarea, pentru că ceilalți copii nu mă acceptau; probabil nici educatoarea nu mă acceptau, dar erau suficient de mari ca să fie politicoși. În clasa a șaptea deja, îmi mâncam prânzul aproape în fiecare zi în biroul doamnei Brier, secretara directorului școlii primare. Am absolvit liceul fără să fi fost vreodată la cantină, unde aș fi stat cu fetele, și s-ar fi râs de mine din cauza asta, sau cu băieții, și s-ar fi râs de mine pentru că eram tipul de băiat care ar fi trebuit de fapt să stea cu fetele. N-am avut niciodată impulsul de a mă conforma, impuls de multe ori definitoriu pentru copilărie, iar când am început să mă gândesc la sexualitate, nonconformismul dorințelor mele față de persoane de același sex m-a tulburat plăcut – înțelegerea faptului că ce-mi doream era încă mai diferit și mai interzis decât era sexul în general pentru tineri. Pentru mine, homosexualitatea era ca un desert armenesc sau o excursie de o zi în Lichtenstein. Cu toate acestea, mă gândeam că o să mor de rușine dacă cineva află că sunt gay.

Mama n-a vrut ca eu să fiu gay, convinsă fiind că nu voi avea o viață fericită, dar și pentru că nu-i plăcea imaginea ei ca mamă de fiu gay. Problema nu era că voia să-mi controleze *mie* viața – deși, asemenea majorității părinților, chiar a crezut că modul ei de a fi fericită este cel mai bun mod de a fi fericit în general. Problema era că voia să-și controleze viața *ei*, viața ei ca mamă de homosexual voia s-o schimbe. Din păcate, n-avea cum să-și rezolve problema fără să mă implice și pe mine.

Am învățat devreme să urăsc profund acest aspect al identității mele pentru că atitudinea supusă reflecta răspunsul unei părți a familiei la o identitate verticală. Mama credea că a fi evreu e ceva indezirabil. Învățase asta de la bunicul meu, care păstrase secretul asupra religiei sale ca să poată ocupa o funcție importantă într-o companie care nu angaja evrei. Și era membru al unui club de recreere care nu accepta evrei. Pe la douăzeci și ceva de ani, mama fusese logodită pentru scurt timp cu un texan, care a rupt logodna când părinții l-au amenințat că-l dezmoștenesc dacă se însoară cu o evreică. Pentru ea, faptul de a se recunoaște pe sine drept ceea ce era a constituit o traumă, dat fiind că până atunci nu se considerase în mod special evreică; crezuse că poate să fie ceea ce voia să pară că este. Cinci ani mai târziu, a ales să se căsătorească cu tatăl meu, care era evreu, și să trăiască într-o lume preponderent evreiască, dar în sinea ei și-a păstrat antisemitismul. Vedea oameni care se potriveau cu anumite stereotipuri și spunea: „Aștia sunt cei care ne strică reputația.” Când am întrebat-o cum i se părea cea mai curtată față din clasa mea când eram într-a noua, mi-a răspuns: „Prea arată a evreică.” În cazul meu, dureroasa îndoială de sine a mamei s-a coagulat în jurul faptului că sunt gay: i-am moștenit darul de a mă simți nelalocul meu.